

98 Národního divadla žádají se u nás věci, které splnit *nemůže*, — a trest jde vzápětí: neplní ani toho, co by plnit mohlo. Ten resultát dostavuje se všude tam, kde nutí lidi, aby byli všestranní. Všestrannost kazí charakter: *vytláhá* se činnost, kterou není možno vykonat. Eklecticism končí v potpourri.

Bude se mnoho vyčítat asi Národnímu divadlu, že zanedbává domácí produkci dramatickou, zvláště nejmladší. Upřímně řečeno: nevidím toho. U nás doostal se na scénu ještě každý autor, v němž byla jiskřička, a dostal se na scénu dříve, než by se byl dostal na ni v jiné zemi! Jinde musí mít autor, chce-li mluvit se scénou k svému národu, ne-li více talentu, jistě alespoň více umění, techniky i kultury než u nás. Jinde negrasíruje prostoduchý předsudek, že jest dramatem všecko, co jest náhodou psáno dialogem! Já naopak byl bych pro praxi opačnou, pro praxi přísnější: úspěchy všech velikých a silných dnes literatur dají se vyložit jen tím, že měly odvahu a dovedly sepnouti se tuhou kázní po celá staletí! Nepomůže-li nám k silným kulturním zjevům uměleckým přísná umělecká censura, laxnost to jistě nebude. Silným duchům může práce taková jen prospět; za ní mohou jen zesílit a zmohutnět. Může-li tím co utrpět, jest to jen prostřednost — ale na té nemělo by nám vůbec záležet!

(Rozpomínám se, že jsem se nezmínil o divadle Vinohradském. Ale jest možno zmiňovat se o něm vůbec v dnešní jeho podobě?)

2. Neklammež se ostatně. Divadlo jako kulturní útvar jest dnes všude v úpadku. Poesie jest vyhnána odevšad. Kulturně národní význam moderní divadlo ztrácí den ze dne; v Řecku jej mělo, ale dnes u nás ho nemá. V Řecku bylo divadelní představení úkonem bohoslužebným, u nás jest zábavou a jako zábavu musí si je každý zaplatit. S kulturního stanoviska jest velmi nepatrný rozdíl v tom, hraje-li se na divadle na př. Wildova Salome nebo nějaká fraška či opereta od firmy XYZ & Cie. Dramatická poesie není ani jedno, ani druhé — obojí jest sensace nervů, rafinované lechtadlo a narkotikum. Rozdíl mezi nimi jest jen stupňový, ne druhový: jedno jest hrubé stimulant, druhé jest rafinované stimulant, jedno jest tabák, druhé jest hašiš, ale narkotikum jest obojí. Požitek hrubší, požitek jemnější, ale obojí požitek. V Řecku přísná velikost, zde lechtadlo; v Řecku náboženský kult, jehož se vědomě účastní celá obec jako národního svátku, zde soukromá zábava, kterou si dopřává každý dle svých potřeb a prostředků.

Tedy: nepřeceňoval bych kulturního významu moderního divadla. Trpí tím beztak již celý náš kulturní život, že divadlo stává se osou všeho veřejného zájmu. I v tom jsme opice Vídně a Berlína, aniž o tom víme; Vídeň jest město herců a divadla katexochén. Již ve Francii není tak divadlo středem všeho a ovšem ještě méně v Anglii. Kulturu nenesou návštěvníci divadel, kulturu nesou, vnášejí v život mnohem víc čtenáři knih, lidé tiší a nehluční. Starejme se trochu méně o první a trochu víc o druhé!

3. Kterak zlepšit nynější stav? Pokud jest možno vůbec jej zlepšit, dá se zlepšit jen takto: Vyberte si člověka, Petra nebo Pavla, básníka nebo kritika nebo jiného literáta, který zná umění a miluje je a jest zanícen pro své poslání — tedy Někoho, osobnost, individualitu zralou a schopnou —, a dejte mu *plnou moc, volné ruce*, všechna práva a hlavně a především *svou víru*. Dejte mu všechnu příležitost: ať ukáže, co umí. Neomezujte jej v ničem! A za několik let uvidíte, máte-li jej volat k zodpovědnosti nebo ne. Ale opakují: individuum, *jednotlivce* o úplné volnosti a úplné

moci — jen tak přestane to vymlouvání se druhým a to skrývání se za druhého.

A především a znova: dejte mu svou důvěru úplně a zcela. Jen tak mohou se zrodit osvobodivé činy, jichž je nám třeba.

99 Ale ne spoutat někoho na ruku i na nohu, postavit se nad ním s metlou, poručníkovat jej od rána do noci, otrávit mu všechnu radost a volnost duše, zpodezírat jej za myšlenky, které posud ani nemyslíl — Tak dají se snad vychovat káránci, ale ne dramaturgové a režisérové.

Národní divadlo: Mahenův Janošik. Tragedie o 5 dějstvích

Estetickou analýsu Mahenova Janošika nalezne čtenář v hlavním listě¹; zde v Kronice budiž se zmíněno jen o jeho provedení na naší první scéně. Předem třeba říci, že hře bylo dáno vychovávat všeho, co jí náleží, snad i víc, než jí náleží po její hodnotě vnitřní. Hra ovšem jest vděčná jako všechny hry spíše dekorální a kronikářské než stylově básnické a odměnila péči, která byla na ni vynaložena. Režie p. Kvapilova, který měl obvyklým a horlivým spolupracovníkem malíře p. Karla Štapfira, dala hře tempo, jiskru barevnou i rytmickou, která vzněcovala přímo všechny sympatie hlediště beztak již naladěného co nejbenevolentněji. Selská jizba vesnická v prvním aktě, věkovitý les druhého jednání, kamenitý vrchol Královky hole v třetím dějství, interiér staré opuštěné horské krémy ve čtvrtém aktě — to všecko bylo dokonalé barvou, tónem, náladovým doprovodem. I herecky měl Janošik na Národním divadle slušnou úroveň. Jest jisto sice, že tito zbojníci byli sem tam trochu operní, že jim scházela pravá kořenitá autentická vůně a síla, ale na jiném divadle nebylo by lépe: distance mezi opravdovými dětmi lesních a horských stezek a civilisovaným měšťákem jest příliš veliká, aby se dala překlenout povrchním několikanedělním studiem. Nebezpečí selských a zvláště folkloristicky podbarvených her na velkoměstské scéně bude vždycky jakési operetní talmi a pochybuji, že narodí se kdy režisér, který zcela šťastně obepluje toto úskalí.

Na úspěchu večera má lví podíl představitel titulní úlohy, pan Vojan. Pan Vojan dal s obvyklou štědrostí své úloze všecko: temperament i noblesu, účinnou křepkost i melancholický stín temné osudovosti. Po něm jmenoval bych jako nejrelievnější herecký výkon hry Anku pí Dostálové: nalezla přísnou celkovou linii pro svou selskou děvčici a přiblížila se místy opravdovému stylu.

V Kainzovi,

nedávno zemřelém, odešel nejen jeden z největších herců, kteří kdy žili, odešel i herec moderní doby katexochén, kdosi, kdo zaposlouchal se nejhrouběji do vnitřních zřídél moderního člověka, kdosi, kdo dal tvar nejprchavějším jeho rozmarům i nejmučivějším jeho žádostem, kdosi, kdo zachytil, co unikalo všemu pojmovému vžvení: samo nervové fluidum doby. Říkávalo se o Kainzovi, že hraje stále jen sebe. To bylo jen relativně pravda, pravda jen potud, pokud každý opravdový umělec

1 - [Viz zde str. 37—43.]